

ПОПИТ І ПРОПОЗИЦІЯ НА РИНКУ СОНЯШНИКУ В УКРАЇНІ

Шарковська С. О., аспірант кафедри економічної теорії*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: svetylya@ukr.net

Анотація. Україна є одним із найбільших світових виробників та експортерів насіння соняшнику і продуктів його переробки. Нинішній урожай цієї олійної культури не поступатиметься торішньому, тому Україна може зміцнити свої позиції на світовому ринку. Разом з цим, зростатиме залежність вітчизняних виробників та переробників від кон'юнктури світового ринку.

Соняшник вважається однією з небагатьох сільськогосподарських культур, яка користується високим попитом як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку, дає змогу аграрним підприємствам отримувати високі прибутки. Насіння соняшнику використовується як цінний продукт харчування і широко застосовується різноманітними галузями переробної промисловості. Насіння соняшнику має сталий попит у різні періоди року, що свідчить про його високу ліквідність та експортну привабливість. Для забезпечення зростання виробництва соняшнику велике значення має концентрація посівів в регіонах із найбільш сприятливими умовами, тому виробництво соняшнику за останні декілька років є одним із найбільш високорентабельних виробництв у сільському господарстві. Соняшник став традиційною культурою для сучасного аграрного бізнесу в Україні. Цьому сприяв стабільний попит зовнішніх ринків на соняшникову олію. Як наслідок, привабливі закупівельні ціни внутрішнього ринку на насіння соняшнику сприяли розширенню посівних площ та запровадженню сучасних технологій його вирощування.

Ключові слова: ринок, виробництво, попит, пропозиція, ціна, рентабельність, олійні культури.

Актуальність.

Одним із найважливіших сегментів продовольчого ринку країни є ринок

соняшнику, функціонування якого зумовлено як загальними ринковими законами і закономірностями, так і його специфічними особливостями. На сьо-

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор М. П. Талавиря

годні насіння соняшнику – єдина прибуткова культура в аграрному виробництві України, що має стійкий попит на світовому агроринку. Наша держава займає перше місце у світі з продажу насіння соняшнику, освоївши ринки країн ЄС, Близького Сходу та Північної Африки. В Україні це виробництво щорічно збільшується, чому сприяє, перш за все, його висока ліквідність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Дослідження питань формування і розвитку ринку соняшнику висвітлюється у працях вчених-економістів: А. Алтухова, Д. Вермеля, В. Гончарова, Н. Дворядкіна, В. Логінова та інших. Питанню економічної ефективності технології вирощування соняшнику присвячені роботи Н. Бондаренка, Л. Манько, О. Постернака, В. Лисогора, О. Маслака. Значний теоретичний і практичний інтерес мають праці В. Бартнева, Д. Васильєва, В. Лошаква, В. Пустовойта та інших.

Мета дослідження – визначити вплив попиту та пропозиції на ринок соняшнику в Україні.

Матеріали і методи дослідження.

Під час написання статті було використано такі основні методи дослідження, як метод порівняння, економіко-статистичний, аналітичний та логічний методи, метод аналізу та синтезу, розрахунково-конструктивний метод.

Результати дослідження та їх обговорення.

Соняшник є основною сільськогосподарською культурою, прибутковість вирощування якої є безсум-

нівною, за ступенем рентабельності вона займає провідне місце. Через низькі затрати обігових коштів та високу ціну продукції виробництво соняшнику навіть за врожайності 15 ц/га забезпечує прибуток господарству. Товарне насіння соняшнику можна визначити як один із найбільш привабливих видів продукції на аграрно-продовольчому ринку, попит на яку дуже високий і часто випереджає пропозицію [3].

Соняшник належить до основних сільськогосподарських культур України. Завдяки високому вмісту жиру та білка, продукти його переробки використовуються у харчовій та кондитерській промисловості, у годівлі тварин, мають технічне застосування.

Основними перевагами олійних культур серед інших сільськогосподарських є стабільний попит на них, що підкріплено високими закупівельними цінами з боку місцевих переробників і з боку світового ринку.

В Україні близько 90 % від усіх площ олійних зайнято під соняшником, унаслідок чого відбувається деградація земель, виникає загроза зараження ґрунту та поширення хвороб соняшнику. Україна обрала напрям інтеграції у світову економіку, тому стратегія розвитку галузі повинна відповідати принципам ефективного її функціонування, забезпечення пріоритету національного сільського господарства.

Сільгоспідприємства, що вирощують соняшник, здебільшого не дотримуються технологічних вимог щодо його розміщення. Протягом останнього десятиріччя площі посівів зросли більше, ніж у 1,5 рази. Недостатньо поширюється його реалізація на організованому ринку. У зв'язку з високим попитом на насіння

**Баланс попиту і пропозиції олій рослинних (тис. тонн)
(уточнений станом на 01.02.2018)**

	2017/18 маркетинго- вий рік	вересень – січень 2017/18 маркетинго- вого року (факт)
Пропозиція продукції	6320	2503
Внутрішнього ринку – всього	6100	2390
у тому числі:		
власне виробництво	6100	2400
з нього олії соняшникової	5800	2310
зміна запасів	0	10
Зовнішнього ринку (імпорт)	220	113
з нього олії соняшникової	0	0
Попит на продукцію	6320	2503
Внутрішнього ринку – всього	583	258
у тому числі:		
фонд споживання	553	245
з нього олії соняшникової	420	175
інше споживання	30	13
Зовнішнього ринку (експорт)	35737	2245
з нього олії соняшникової	5380	2132
Споживання на особу, кг за період	13	×

Дана таблиця відображає баланси попиту та пропозиції соняшнику впродовж досліджуваного періоду [7].

соняшнику і рівнем рентабельності цієї культури, відбулося значне розширення посівних площ соняшнику, яке, на жаль, супроводжується зниженням його врожайності [2].

Основною причиною цього вважається порушення сівозмін і скорочення періоду повернення соняшнику на місце попереднього вирощування. Це призводить до масового враження рослин хворобами, шкідниками та значного засмічення посівів бур'янами. Отже, аграрним підприємствам потрібно збільшувати валовий збір не за ра-

хунок збільшення посівних площ, а за рахунок збільшення врожайності, сівозміни, якісного селекційного насіння.

Отже, для підвищення ефективності виробництва соняшнику суттєве значення має підвищення врожайності за рахунок якісного посадкового матеріалу. В Україні соняшник є традиційною культурою, а її рентабельність повинна підштовхувати аграріїв до вирощування даної культури [5].

Соняшник вважається відносно теплолюбною культурою, вимогливою до вологи, хоча вважається рос-

линою посухостійкою. Ця культура дуже вибаглива до інтенсивного сонячного освітлення, добре росте на чорноземах різних типів та каштанових ґрунтах, гірше на важких глинистих, схильних до заболочування та піщаних і супіщаних. В Україні соняшник вирощують в усіх регіонах, проте найбільше в південних та центральних областях. Так, у 2017 р. сівба соняшнику на площах понад 500 тис. га проводилася у Дніпропетровській, Запорізькій, Кіровоградській та Миколаївській областях, на площах понад 400 тис. га – у Харківській та Одеській.

Попит на соняшник в Україні дещо знизився на тлі збільшення пропозицій від виробників та скорочення експортного попиту на соняшникову олію, зумовлене значними запасами нерафінованої олії в портах та перенасиченням ринку.

Ціни на соняшникову олію знизилися на 10 \$/т до 755-765 \$/т на FOB, що зменшує маржу переробників, які змушені задля залучення необхідних обсягів тримати високі закупівельні ціни на соняшник.

З початку тижня ціни на соняшник знизилися на 50–100 грн/т до 12 600–13 000 грн/т на заводі або 12 500–12 600 грн/т на FCA-господарство.

Аналітики АПК-Інформу зменшили, порівняно з попереднім звітом, оцінку експорту соняшникової олії з України у 2017/18 МР на 3% до 5,15 млн т, що на 12% поступатиметься рекордному експорту 2016/17 МР у 5,85 млн т.

Протягом вересня – квітня 2017/18 МР експорт соняшникової олії становив 3,7 млн т, що на 8% менше від показника аналогічного періоду минулого сезону. З урахуванням оновленого прогнозу експортний потенціал

поточного МР реалізований на 70%, а за наступні 4 місяці планується експортувати ще 1,5 млн т олії [7].

У Росії ціни на соняшник навпаки зростають завдяки сезонному скороченню запасів у виробників. Слідом за цінами на соняшник на поточному тижні зросли ціни на нерафіновану соняшникову олію.

Упродовж вересня – березня 2017/18 МР було вироблено майже 3 млн т соняшникової олії, що на 0,8% поступається показнику аналогічного періоду минулого сезону. Експорт олії протягом зазначеного періоду зріс, порівняно з відповідним періодом минулого МР, на 3% до рекордних 1,3 млн т. А загалом експерти оцінюють експорт олії у 2017/18 МР в межах 2 млн т.

Активно експортує соняшникову олію Казахстан, який за 7 місяців поточного МР реалізував на світових ринках 39,7 тис т, що на 7% перевищує загальний експорт 2016/17 МР.

Світове споживання соняшнику зменшиться. Поточного сезону попит на цю олійну культуру оцінюється в обсязі 46,6 млн т, що менше, порівняно з торішнім показником майже на 1%. При цьому, на відміну від попереднього сезону, обсяги споживання перевищать його виробництво. Це вплине на суттєве зменшення світових кінцевих запасів. На завершення нинішнього сезону вони очікуються в обсязі майже 2,2 млн т, що на 14,9% менше від попереднього рівня [7].

Обсяги світової торгівлі соняшником знизяться. На зовнішніх ринках очікується реалізувати близько 1,99 млн т. Світовими лідерами з експорту насіння стануть країни ЄС-27, які, за прогнозами, експортують близько 17,6%, Аргентина – 13,5% та Україна – 7,5% від загального обсягу зовніш-

ніх продажів. Основними імпортерами соняшнику залишаються Туреччина та країни ЄС-27, які мають наміри придбати понад половину світового експортного фонду.

Для покращення ефективності вирощування соняшнику необхідним є врахування товаровиробниками таких факторів: удосконалення регіонального розміщення посівів цієї культури, виходячи з її ботанічних і біологічних особливостей, вимог до умов (насамперед гідротермічного режиму), технологій вирощування, підбору сортів, застосування відповідних засобів захисту; неухильне додержання вимог чергування посівів соняшнику в полях сівозміни; застосування інтенсивних технологій вирощування і збирання з метою зниження витрат на одиницю продукції, впровадження високоврожайних гібридів з високим вмістом олії; залучення необхідних для розвитку галузі коштів та матеріальних ресурсів (техніки, добрив, насіння, гербіцидів, десикантів) шляхом пошуку потенційних інвесторів і кредиторів, зваженого відбору пропозицій з урахуванням різновигідності учасників інвестиційних угод; інтегрування в агропромислові та кооперовані формування з метою вирішення проблем виробництва і раціонального використання врожаю [6].

Висновки і перспективи.

Сприятлива цінова ситуація та привабливий рівень рентабельності стимулюватимуть аграріїв вирощувати соняшник. При цьому доцільно дотримуватися сівозміни та агротехнології, що, своєю чергою, сприятиме отриманню прогнозованих урожаїв та належної якості продукції. Наразі

ринку потрібен якісний та недорогий товар. Тож резерви збільшення доходів – у ретельному дотриманні агротехнологічних заходів.

Отже, виробництво соняшнику в Україні останніми роками стає дедалі розвиненішою та прибутковішою сферою, але необхідно враховувати певні особливості. Одним зі шляхів підвищення ефективності виробництва соняшнику є впровадження сучасних технологій його виробництва й зокрема, велике значення має застосування ресурсозберігаючих технологій і на цій основі ріст урожайності.

Список використаних джерел:

1. Talavyria M., Talavyria O. (2015). Aspects of sustainable development enterprises. *Scientific Letters of the Academic Society of Michal Baludansky*, 3, 147–149.
2. Бабенко Ю. В. Ринок соняшнику: втрачені надії / Ю. В. Бабенко. – Пропозиція. – 2008. – № 4. – С 43–45.
3. Кучеренко С. Ю. Організаційно-економічні засади ефективного виробництва соняшнику в Україні / С. Ю. Кучеренко // *Економічний вісник Переяслав-Хмельницького ДПУ імені Григорія Сковороди* – 2015. – № 24/1. – С. 45–48.
4. Маслак О. Сучасні тенденції ринку соняшнику / О. Маслак // *Техніка і технології АПК*. – 2011. – № 5 (8). – С. 35–38.
5. Пастернак О. Перспективи ринку ріпаку і соняшнику // О. Пастернак // *Вісник Хмельницького національного університету*. – 2011. – № 3. – С. 40–44.
6. Рослинництво України : статистичний збірник / за ред. Н. С. Власенко. – К. : Державна служба статистики України, 2013. – 180 с.
7. Статистична інформація. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

References

1. Talavyria, M., Talavyria, O. (2015). Aspects of sustainable development enterprises. *Scientific Letters of the Academic Society of Michal Baludansky*, 3, 147–149.
2. Babenko, Yu. V. (2008). Sunflower Market: Lost Hope [Rinok sonyashniku: vtracheni nadiyi]. *Offer*, 4, 43–45.
3. Kucherenko, S. Yu. (2015). Organizational-economic principles of effective production of sunflower in Ukraine [Organizacijno-ekonomichni zasadi efektyvnoho virobnictva sonyashniku v Ukrayini]. *Economic Herald of the Pereyaslav-Khmelnytsky DPU named after Gregory Skovoroda*, 24/1, 45–48.
4. Maslak, O. (2011). Modern trends in the market for sunflower [Suchasni tendenciyi rinku sonyashniku]. *Machinery and technology of agroindustrial complex*, 5 (8), 35–38.
5. Pasternak, O. (2011). Prospects of the market for rapeseed and sunflower [Perspektivi rinku ripaku i sonyashniku]. *Bulletin of the Khmelnytsky National University*, 40, 40–44.
6. Roslinnictvo Ukrayini [Plant growing in Ukraine] (2013). *State Statistics Service of Ukraine*. Kyiv: 180.
7. Statistical information. Official site of the State Statistics Committee of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Sharkovskaya S.

DEMAND AND OFFER IN THE SUNFLOWER MARKET IN UKRAINE

<https://doi.org/10.31548/zemleustriy2018.03.06>

Abstract. *Ukraine is one of the world's largest producers and exporters of sunflower seeds and products for its processing. The current harvest of this oil crop will not be the same as last year, and therefore Ukraine can strengthen its position on the world market. At the same time, the dependence of domestic producers and processors on world market conditions will increase.*

Sunflower is considered to be one of the few crops that is in high demand both on the domestic and foreign markets, and allows agricultural enterprises to receive high profits. Sunflower seeds are used as valuable food products and are widely used by various industries in the processing industry. Sunflower seeds have a steady demand in different periods of the year, indicating its high liquidity and export attractiveness. In order to ensure the growth of sunflower seed production, the concentration of crops in the regions with the most favorable conditions is of great importance, therefore, the production of sunflower has been one of the most profitable agricultural enterprises in the last few years.

Sunflower has become a traditional culture for modern agrarian business in Ukraine. This was facilitated by the stable demand of foreign markets for sunflower oil. As a result, attractive domestic market prices for sunflower seeds contributed to the expansion of sown areas and the introduction of modern technologies for its cultivation.

Keywords: *market, production, demand, supply, price, profitability, oil crops.*

Шарковская С. О.

СПРОС И ПРЕДЛОЖЕНИЕ НА РЫНКЕ ПОДСОЛНЕЧНИКА В УКРАИНЕ

<https://doi.org/10.31548/zemleustriy2018.03.06>

Аннотация. *Украина является одним из крупнейших мировых производителей и экспортеров семян подсолнечника и продуктов его переработки. Нынешний урожай этой масличной культуры не будет уступать прошлогоднему, а потому Украина может укрепить свои позиции на мировом рынке. Вместе с этим, будет расти зависимость отечественных производителей и переработчиков от конъюнктуры мирового рынка.*

Подсолнечник считается одной из немногих сельскохозяйственных культур, которая пользуется высоким спросом как на внутреннем, так и на внешнем рынке, позволяет

аграрным предприятиям получать высокие прибыли. Семена подсолнечника используются как ценный продукт питания и широко применяются различными отраслями перерабатывающей промышленности. Семена подсолнечника имеют устойчивый спрос в разные периоды года, что свидетельствует о его высокой ликвидности и экспортной привлекательности. Для обеспечения роста производства подсолнечника большое значение имеет концентрация посевов в регионах с наиболее благоприятными условиями, поэтому производство подсолнечника за последние несколько лет является одним из самых

высокорентабельных производств в сельском хозяйстве.

Подсолнечник стал традиционной культурой для современного аграрного бизнеса в Украине. Этому способствовал стабильный спрос внешних рынков на подсолнечное масло. Как следствие, привлекательные закупочные цены внутреннего рынка на семена подсолнечника способствовали расширению посевных площадей и внедрению современных технологий его выращивания.

Ключевые слова: рынок, производство, спрос, предложение, цена, рентабельность, масличные культуры.